

JURYRAPPORT MACHIAVELLI PRIJS 2009, Jeroen Smit

2009 was het jaar van de getemperde verwachtingen. De dwingende belofte van een grote verandering ofwel *change* waarmee Obama president werd in de Verenigde Staten, heeft zich niet voorgedaan. De meeste gevangenen in Guantánamo Bay zitten nog vast. Het grote project van de Ziektekostenverzekering voor alle Amerikanen is nog in behandeling. En Obama, Nobelprijswinnaar voor de Vrede in 2009, stuurde extra soldaten naar Afghanistan.

Natuurlijk: er is wel *iets* gebeurd. Sommige gevangenen zijn vrijgekomen. De ziektekostenverzekering is in behandeling bij het Congres en Obama heeft op afzienbare termijn terugtrekking uit Afghanistan aangekondigd. Dat is de realiteit van de kleine koerswijzigingen. Het is aan politici die met een visie te bekleden. Het is aan media om burgers te blijven wijzen op de werkelijkheid achter de dromen.

Zo zal in Nederland de politiek zich dit jaar, 2010, moeten uitspreken over de missie in Afghanistan. En over een fors aantal bezuinigingen. Al met een eufemisme in de markt gezet: heroverwegingen... Hoe deze besluiten ook uitvallen, het beloven boeiende thema's van publieke communicatie te worden.

In Nederland was in 2009 de meest schokkende gebeurtenis de zelfmoordaanslag op de Koninklijke Familie op Koninginnedag. Live uitgezonden op televisie. De ontredderheid die deze gebeurtenis losmaakte was ook letterlijk te volgen bij de Publieke Omroep. Notabene de huisverslaggever van Koninginnedag. Terwijl zij het in de eerste uren na de aanslag lieten afweten, schakelde het commerciële RTL moeiteloos over op een feitelijk verslag en duiding van de gebeurtenissen.

De brede steun die de aanslag losmaakte voor de Oranjes verdampde een paar maanden later weer snel. Een vakantiehuis van de Kroonprins in Mozambique was voor velen een brug te ver. Zelfs de Oranjeverenigingen waren tegen deze als ontwikkelingsproject aangeprezen privé-investering van de prins. Uiteindelijk resultaat: de kroonprins zag af van zijn vakantievilla. Tegen de kennelijk algemene weerzin in de samenleving –van Telegraaf tot Volkskrant- viel niet op te communiceren. Ook de Kroonprins moest zijn verwachtingen temperen en zich aanpassen aan de realiteit.

Ook op het terrein van de volksgezondheid draaiden politici, bestuurders, overheidscommunicatie en media dit jaar overuren. Aanvankelijk werd gevreesd voor een mogelijk dodelijke pandemie van Mexicaanse griep. Hoge en vooral angstige verwachtingen. Maar terwijl deze uitbleven stak de Q-koorts intussen vrijwel ongemerkt de kop op. En zag het kabinet zich in een late fase genoodzaakt te besluiten tot het massaal ruimen van geiten. Met alle gevoeligheden en gevoelige plaatjes vandien. En dus het managen en temperen van verwachtingen.

Half november gaf de Nederlandse economie voor het eerst weer een mininieme groei te zien. Maar hoge verwachtingen mogen we nog niet hebben. Dat het herstel broos is en dat de gevolgen van de crisis nog langere tijd voelbaar zullen zijn, is intussen onomstreden. De crisis bracht het afgelopen jaar een record aantal faillissementen met zich mee, de laagste autoverkoop in jaren en een stagnerende huizenmarkt. Maar het meest zichtbare slachtoffer was de ineenstorting van de wereld van Dirk Scheringa. Directeur en eigenaar van een bank die mocht omvallen. Na berichtgeving in de media waardoor klanten massaal wegliepen. Een jaar eerder had de staat met ongeëvenaarde financiële injecties nog voorkomen dat dit het lot zou zijn van grote zogenaamde systeembanken. Van alle thema's die het afgelopen jaar beheersten was de economische en financiële crisis op de voorgrond en op de achtergrond het meest urgent en indringend.

Daarom heeft het bestuur van de Stichting Machiavelli besloten dat de prijs dit jaar zou moeten worden uitgereikt aan iemand die op dit vlak een uitzonderlijke prestatie heeft geleverd op het gebied van onze stichting: de publieke communicatie. En dat is Jeroen Smit.

Eind 2008 verscheen van zijn hand het boek *De Prooi*. Met als ondertitel 'Blinde trots breekt ABN Amro'. In december 2009 werd het 200.000ste exemplaar verkocht. Een blockbuster naar Nederlandse begrippen. Het boek beschrijft zeer nauwkeurig hoe het trotse en wereldwijd opererende bankconcern ABN Amro werd overgenomen door drie andere banken, werd opgesplitst, en ten gronde ging. Slechts een staatsdeelneming ter waarde van 16 miljard euro kon de bank uiteindelijk nog redden. De Bank veranderde in *De Prooi*.

De oud ABN Amro medewerker aan wie Smit het eerste exemplaar van zijn boek presenteerde, Staatssecretaris Frank Heemskerk van Economische Zaken, memoreerde bij die gelegenheid dat het niemand in de Nederlandse politiek op het moment van de overname door het buitenlands bankentrio duidelijk was vanuit welk algemeen belang de staat eventueel een rol had moeten spelen. Aangenomen mag worden dat dit algemeen belang, nu uitgedrukt in een bedrag van 16 miljard euro, inmiddels een stuk duidelijker is geworden.

Het boek bevat een zeer precieze reconstructie van de overnamestrijd om ABN Amro. Het is Smit gelukt om alle hoofdrolspelers te spreken te krijgen en daardoor een onbetwiste versie van de overnamestrijd te kunnen presenteren. Met als resultaat een unieke inkijk in de jarenlange Machiavellistische machtsstrijd om de zeggenschap over de bank. 438 pagina's lang.

De overnamestrijd kon zo desastreus aflopen vanwege de blinde trots die de bankiers parten speelde. Blinde trots brak de bank. Maar het is Jeroen Smit gelukt om al deze betrokken bankiers diezelfde blinde trots te laten afleggen en mee te laten werken aan zijn realistische reconstructie. Dat vereist een uitzonderlijk journalistiek talent. De Chinese muur van ontoegankelijkheid die banken tot voor kort om zich heen opwierpen is door Jeroen Smit op een gedetailleerde en briljante wijze geslecht. Het resultaat is een boek waarvan de betekenis ver uitstijgt boven het eigenlijke onderwerp.

Het bijzondere van deze reconstructie is dat Smit erin is geslaagd om de financiële processen en macro-economische abstracties van de internationale crisis te herleiden tot het bewust handelen van personen. Als individu, als bankier en als team van bankiers. En zo maakt hij de kern van de crisis inzichtelijk. Dat het niet een soort natuurverschijnsel is dat ons is overkomen. Zoals een tsunami het land kan overspoelen. Maar dat de crisis het resultaat is van het handelen van natuurlijke personen. Van mensen zoals deze bankiers die de zelfbewuste, soms arrogante, maar vooral zeer menselijke hoofdpersonen zijn van dit boek.

Bovendien wordt helder hoezeer het optreden van bedrijven in de vrije markt is verknoopt met de wereld van bestuur, politiek en overheid. Met weinig begrip voor en kennis van en over elkaar. Het boek *De Prooi* maakt duidelijk dat banken en overheid opereren in één continuüm. En dat er altijd een algemeen belang is vanwaaruit de staat betrokken is. En dat de zijlijn niet altijd automatisch de meest voor de hand liggende optie is als het om bemoeienis van de politiek met het private domein gaat. Het is de verdienste van Jeroen Smit dat hij de complexiteit van dit eigentijdse vraagstuk heeft blootgelegd. Aan de hand van de lotgevallen van ABN Amro heeft Smit de oorzaken van de economische crisis voor een breed publiek toegankelijk gemaakt.

Met zijn boek '*De Prooi*' maakt Smit precies duidelijk hoe kon gebeuren wat is gebeurd. Dat Smit er voor kiest om in het tuitertijdperk een doorwrocht boek te schrijven vereist bovendien moed, doorzettingsvermogen en uitzonderlijk journalistiek vakmanschap. Het boek leest bovendien als een spannende detective. Smit beschrijft de overnamestrijd om ABN Amro op een wijze die vergelijkbaar is met een zoektocht naar een Da Vincicode. Als je eenmaal in het boek begint te lezen kun je het niet weg leggen. De verteltrant is uiterst feitelijk en extreem meeslepend tegelijkertijd. En vormt daarmee een journalistiek unicum. Op geheel eigen wijze heeft Jeroen Smit een complexe machtsstrijd om een van de grootste Nederlandse banken toegankelijk en inzichtelijk gemaakt voor een nog steeds groeiend lezerspubliek.

Het is mij daarom een eer en een groot genoegen om namens het bestuur van de Stichting Machiavelli voor deze uitzonderlijke prestatie op het gebied van publieke communicatie de Machiavelliprijs voor het jaar 2009 uit te reiken aan Jeroen Smit.